

En cerca de pis multituds angoixoses anaven d'ací i d'allà i, per a trobar-ne, els nostres obrers es veieren obligats a pagar lloguers més crescuts del que podien i tingueren de cercar rellogats que els ajudessin.

Els rellogats són una cosa nova per a la nostra gent i per a la gent forana que s'havien ensinistrat en els costums nostres. El català, que des de l'antigor sap que "cada casa és un món", és a dir, una casa apart de les altres on els estatjants tenen dret a uns costums propis, a unes lleis pròpies permeses fins a l'absurde, mentre no molestessin un tercer. El català, que sap que "un home a casa seva és un rei", un rei que gaudeix d'una llibertat plena dintre un reialme de molts pocs metres, però que aquells pocs metres li garantien aquesta llibertat i aquesta sobirania omnimoda; i això ho sap des de fa molts segles, des que el català fou català, que la seva educació fou sempre una educació d'home lliure. D'aquest reialme en fou exiliat, perdé aquest món com una nova caiguda del paradís, perquè foren envaïts món i reialme, per gent completament estranya a ell. No entrant com a enemics, car eren altres dissortats, però enemics vigilants i promptes a l'atac al cap de quatre dies.

Jo voldria que cada un dels benestants, del que gaudeixen una llar pròpia, s'imaginessin l'entrada a casa seva d'una família estranya, no convidada, damunt la qual hi tens una autoritat quan es manca a la cortesia, sinó amb els mateixos drets teus. Recordo les protestes burgeses quan els comunistes hongaresos i els russos obligaren, per a evitar que la gent dormís al carrer en ple hivern, a estatjar les famílies riques i amb habitacions sobreres a altres ciutadans. Era la llar atacada, era el més sant sagrari profanat, era un llei de barbàrie que traspalsava els més purs sentiments, al dir dels més entesos en aquestes coses ¹. Doncs aquesta llei de barbàrie s'aplica a cada moment a la nostra classe obrera i se l'en-vileix i se li fa perdre les més altes virtuts, i se li roba poc a poc una dignitat i una noblesa que

era el nostre orgull ètnic, la pedrera santa d'on es treu tota la nostra força, on pot posar-se tota la nostra esperança.

El nostre poble obrer és virtuós; d'un poble com el nostre que desconeix gairebé l'alcoholisme agut—i minva l'alcoholització crònica, essent molts els abstemis, sobretot en la jovenalla—se'n pot esperar grans coses. Però aquestes virtuts fa un quan temps que són perseguides com si fessin nosa, tots els interessos creats sembla talment que sentin un íntim desig que la moral popular es rebaixi cada dia més. L'acció més nefasta contra els sans costums l'actuen dintre la llar, que van transformant en un infern, en un lloc de turment.

Jo, en vint anys d'exercici professional, i com jo tots els meus companys que tinguin aquest trist privilegi d'uns quants anys de carrera, he vist l'evolució de la mansió proletària. L'home treballava, la dona també; generalment, a casa, molts cops, a fora els altres; quan era així, la vella, mare o tia, curava de la mainada i de tenir les coses a punt, el pis endreçat, el menjar a l'hora. Quan la jove plegava ajudava la vella en la neteja. Era un matament; després de deu, onze o dotze hores de treball penós a la fàbrica o al taller, com una escarrassada es posava a trespasar; sobretot al dissabte i al diumenge era un tragí. Però les coses brillaven de netes, la roba ben blanca, els mobles ben lluents, les eines de la cuina com un mirall. Per poc que el pis fos propici, barriades obreres dels suburbis—la Barcelona vella de carrers bruts, de pisos foscos, no ho permetia, ni eren tan mirats els estatjants—donava bo estar allí.

Tot això s'ha perdut. Els pisos de 15, 20 o 25 duros al mes—els pisos de menys preu, ni per cort de garrins serveixen—no els poden pagar els nostres obrers, amb jornals massa baixos pels queviures tan alts i han tingut de cercar rellogats que els ajudessin. I el pis ja no ha estat fogar d'una sola família, sinó de dues o varies famílies. I les dones, al cap de quatre dies, s'han esbatussat i s'han pegat; i la mainada a tothora s'esgarrapa i s'encomana malures; i els homes han renyit i viuen emmurriats i fent-se mala cara. La llar ja no és un lloc moral ni de repòs, la promiscuïtat aviva tots els vicis, el contacte impertinent tots els mals humors i mals instints. Que ho diguin sinó els delictes de sang i els d'adulteri que

¹ Vençuts els comunistes hongaresos, la llei fou anul·lada i als defores de Buda-Pest, en vagons de càrrega de ferrocarril, hi vivien moltes mils persones per no tenir lloc la ciutat per a encabir-los, sense aigua, sense llum, sense foc. I no eren miserables, eren classe mitja, metges, militars, empleats, magistrats, mestres, hongaresos que els romans havien bandejat en anexionar-se la Transilvània després de la Pau de Versalles.